

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

שיחות מוסר והדרכה בפרשת השבוע
מיוסדות על שיעוריו, ספריו, וכתבי תלמידיו

פרשת כי תשא תשפ"ב

ה' ה' - שתי הנהגות של חסד

מהדורת כנסת ישראל

לזכות רפואה שלימה

חיה מלכה בת בת-שבע

בתוך שאר חולי ישראל

פרנס השבוע

נא להרבות בתפילה עבור

אסתר בת שרה מרים

לרפואה שלימה

בתוך שאר חולי ישראל

להנצחות: 076-599-4020

לזכות מרדכי וטובה ארמן

ולעילוי נשמת

אלעזר מנחם בן אברהם שמואל
אלטע דבורה בת אשר

חיים שלמה בן דוב בער
גיטל בת מנחם מנדל

ניתן להשיג את החוברת בחינם:

052-760-2289..... גבעה B
ערים אחרות
054-853-5670..... אלעד
054-662-2428..... אשקלון
052-716-9528..... אופקים
08-864-6516..... אשדוד
03-570-3134..... בני ברק
055-674-8959..... בני ברק (ר"ע וחזון איש)
058-323-6584..... בני ברק (קרית הרצוג)
054-851-9014..... ברנפולד
058-322-0251..... גבעת זאב
02-534-2467..... טלוסטון
052-447-4126..... מודיעין
054-844-1570..... נתיבות
08-974-3086..... קרית ספר
052-760-6491..... רכסים

בר אילן 4
054-844-7327..... קרית היובל
052-266-9937..... קרית משה
02-650-2327..... רוממה-המ"ג
רחוב אהליאב 21/32 (בתוך התיבת דואר)
רחביה..... ביכ"נ הגר"א
02-586-0088..... רמות
058-718-5065..... רמת אשכול
050-412-7721..... רמת שלמה
בית שמש
055-677-8301..... קריה
053-232-1710..... רמב"ש א'
052-767-4151..... רמב"ש ג'
054-842-7664..... רמב"ש ג'
052-763-4167..... רמב"ש ד'
052-710-9132..... רמת אברהם
ביתר עילית
058-324-5544..... גבעה A

ירושלים
053-318-4381..... ארזי הבירה
052-763-2150..... ביח"נ הר צבי
054-841-9231..... בית וגן
054-841-7272..... גאולה-זכרון משה
058-325-5458..... גבעת שאול
058-321-9933..... גני גאולה
הר נוף
054-851-9014..... ישיבת מיר
052-766-5331..... נוה יעקב
סורוצקין
שער הספר
סורוצקין 31
02-536-2280..... סנהדריה
054-859-3064..... סנהדריה המורחבת
עזרת תורה 1..... ספרים ווינקל
עלי הכהן 15
עזרת תורה 2..... 02-538-8613
צומת בר אילן..... ספרי אור החיים

לבירורים והנצחות: 076-599-4020

או לקבלת החוברת במייל: ey@torasavigdor.org

אנו זקוקים מאוד לתרומות. נבקש מאוד מכל מי שנהנה מהחוברת כל שבוע
שיתרום לפחות סך 10 ש"ח לחודש

הנצחת מדור שו"ת - 200 ש"ח

הנצחת "ביאורים על סדר התפילה" - 250 ש"ח

הנצחת חצי פרשה - 750 ש"ח

פרנס השבוע (יותר משלושת אלפים חוברות!) - 1500 ש"ח

להוספת חוברות באזורכם, נא להוסיף בקשה ולציין אזור המבוקש

ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס

או בנדרים פון: 03-763-0585

קרן מס' 2985

OR AT TORASAVIGDOR.ORG/DONATE (SPECIFY "TOWARDS HEBREW EDITION")

חוברת מס' 118

הדפסה - גרפון MAT 02-5337722

תורת אביגדור

פרשת כי תשא תשפ"ב

ה' ה' - שתי הנהגות של חסד

נוסחת חירום

לפעמים יש ח"ו יהודי חולה, השרוי במצב קשה מאד. משפחתו ממחרת אל בית המדרש ומבקשת מהציבור הקדוש להעתיך בתפילה לרפואתו. במצב כזה, לא מסתפקים באמירת תהילים. קפיטל"ך תהילים מיועדים עבור אדם חולה, אך לא עבור כזה השרוי במצב קשה. ישנה תפילה מיוחדת, המיועדת לשעת חירום שכזו, והיא: י"ג מדות של רחמים.

כך הוא גם כאשר אנו מתקרבים לימים הנוראים. ימים אלו, בהם עומדים אנו בפני כתיבה וחתומה לשנה הבאה, גם הם מצב חירום, ולכן אנחנו משכימים מוקדם בבוקר אל בית הכנסת, כדי לחלות פני מלך רם ונשא, ולבקש את רחמיו. בתוך הסליחות, אנו משתמשים באותו הכלי שבו אנו אוחזים כאשר יש אדם השוכב על ערש דווי. אנחנו מתפללים את התפילה המיוחדת הזו לא רק פעם אחת - לפעמים היא נאמרת ארבע או חמש פעמים; שוב ושוב ושוב אנו חוזרים על תפילה זו, וצועקים שוב ושוב "ה', ה', קל רחום וחנון".

לאחר חטא העגל, כאשר כבר התרצה השי"ת לעמו, מבקש משה רבינו בקשה מיוחדת מאת ה': "הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ" (שמות לג, יג). משה ביקש להגיע להבנת הנהגתו של ה' עם האדם, משום שכאשר יש לאדם ידיעה זו, הוא כבר מוכן להתמודד עם כל נסיונות העולם הזה; לדעת את דרכי הנהגתו יתברך עם האדם, פירושו של דבר הוא, שסוד ההצלחה נמצא בידך.

י"ג מדות של רחמים

ואז, "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' קל רחום וְחַנוּן אֲרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֶמֶת וכו'" - השי"ת קרא אל משה את כל י"ג מדות הרחמים, שלוש עשרה דרכים שבהן מנהיג ה' את עולמו. בכך, ענה הקב"ה למשה רבינו שביקש, "וְעַתָּה אִם נָא מְצִאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעָךְ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ". על ידי לימוד י"ג המדות הללו, נלמד להכיר את דרכי הבורא, ונמצא חן בעיניו.

על חשיבותם של פסוקים אלו, נוכל ללמוד מדברי הגמרא (ר"ה יז, ב): "א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". זו הסיבה שכאשר אנו זקוקים לרחמים מיוחדים מאת השי"ת, כשיהודי מוטל על ערש דווי, וכן כאשר עם ישראל כולו צריך סליחה ומחילה, אוחזים אנו באומנות זו של אמירת י"ג מדות של רחמים, שהיא אחת התפילות היותר מועילות לישועה והצלחה, כפי שיודע כל יהודי ירא ה'.

עם זאת, רובם של בני אדם נוטים להתייחס ל"ג המדות כאל נוסחה ותו לא. סבורים הם שעל ידי אמירת המילים לבד יזכו לכפרה על פשעיהם, וכך, אומרים הם את התפילה שוב ושוב, מבלי לחשוב מה הם אומרים. יהיה זה רעיון טוב, לפחות פעם בכמה זמן, לומר את המילים הללו במתינות.

מסכתות שלמות של חכמה מופלאה

אולם האמת היא, שגם אם ניקח מעט זמן לומר את הי"ג מדות במתינות ומתוך מחשבה, ככל הנראה נתאכזב, כי אנחנו לא באמת מבינים מהו ה"עסק הגדול" סביב מדות אלו. אחרי הכל, כאשר אנו אומרים את המילים, "אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנִיךָ", אנחנו מצפים לאיזו התגלות אדירה, איזה חידוש גדול, אולי אפילו סתרי תורה. ולכן אנחנו מופתעים, אולי אפילו מאוכזבים, לגלות שכל מה שמשה שמע היו הפסוקים הללו.

ואכן, מוכרחים אנו לומר שיש כאן דבר גדול, ולא רק מילים בעלמא. הקב"ה לימד את משה רבינו י"ג מסכתות, שלש עשרה כרכים של חכמה מופלאה, הכלולה בנבואה זו של משה רבינו. האמת היא, שיש כל כך הרבה מה לומר על כל אחת משלש עשרה המדות הללו, שהמילה "מסכת" בה נקטתי היא בלשון המעטה. כל אחת מהן היא **ש"ס שלם** של חכמה, ולא תהיה זו גוזמא לומר שכל אחת מהם גדולה יותר מהש"ס כולו. שהרי אחרי הכל, מי שיעבוד קשה, יוכל לסיים את הש"ס - כל מי שהוא בעל שאיפות, בכוחו לסיים את הש"ס. כמובן, מי שמתחיל בגיל שמונים וחמש, זה כבר אולי סיפור אחר, אבל אם אתה מתחיל קצת מוקדם יותר בחיים ויש לך שאיפות, בכוחך לעשות זאת! אבל ללמוד את דרכי ה' בעולם זה כמו כמה וכמה שסי"ם; זה בבלי וירושלמי ועוד כהנה וכהנה.

מהווה את הכל

ואמנם, לא אני הוא זה שמסוגל לפתוח את מסכתות החכמה הנפלאות הללו ולהסביר לכם אותן, אבל כדאי שננסה לכל הפחות להציץ בהן. גם אם נצליח לעמוד על רק טיפה מן הים, אבל טיפה אחת של הבנת דרכי ה' בעולם, היא כבר הישג משמעותי וחשוב ביותר. ואם בכוחה של אמירת הי"ג מדות של רחמים לבד להביא ישועה גדולה, אין ספק שאם נשתדל ללמוד ולהבין את דרכיו של השי"ת, נזכה לכל מיני ישועות.

אשר על כן, במסגרת זו ננסה ללמוד מעט את המדה הראשונה: שם הוי"ה ברוך הוא. אופן ביטוי של שם זה אינו ידוע, אולם ניתן להבחין מיד ששורשו של שם זה הוא "הווה" - להיות. בוודאי שכלול בו הרבה הרבה יותר, אולם ברור ללא כל ספק כי משמעותו של השם קשור ל"הווה" וקיום. פירושו של דבר הוא, שלא זו בלבד שה' יתברך לבד הוא המציאות האמיתית האחת והיחידה, אלא שהוא מהווה את הכל, הוא גורם למציאות להמשיך ולהתקיים. כל מה שהיה אי פעם, שהווה כעת, או שיהיה בעתיד, מתהווה ומתקיים אך ורק משום שכך הוא רצונו יתברך.

מדת החסד

אולם ענין זה של "מהווה" הוא רק ההתחלה, שכן מסורת בידינו ששם הוי"ה ברוך הוא מתייחס לא רק אל מציאותו של הבורא, אלא למדת חסדו וטובו. פירושו של דבר הוא, שכל מאורע המתרחש בעולם, הוא רק מכח מדת החסד של הבורא יתברך.

לא זו בלבד שכך היא מסורת בידינו, אלא זוהי עובדה שכל מי שיפקח את עיניו יבחין בה. אם נתבונן בעולם, נבחין **שהמציאות כולה** נוצרה כדי להיטיב. מי שילמד היטב את הבריאה, גם אם לא תמיד יצליח להבין הכל, יגלה כי "חסד ה' מלאה הארץ" (תהילים לג, ה).

אדמה מופלאה

מיד כאשר האדם פוסע את פסיעתו הראשונה עלי אדמות, יגלה הוא שהאדמה היא חסד. צא החוצה, רד מהמדרכה ולך כמה פסיעות על האדמה, ודע לך שכעת אתה פוסע על גבי חסדי ה'. כדאי לתרגל את זה מדי פעם, ללכת כמה צעדים על האדמה, להזכיר לעצמך שאתה פוסע על גבי מקור של אושר.

אדמה היא מתנה אדירה; אין כמוה! זהו חומר מופלא, וכמעט אין שני לו מבין כל השילובים הכימיים. האמת היא, שהאדמה היא יותר חיה מאשר דוממת. בתוך כפית אחת של אדמה, ישנם מספר רב יותר של יצורים חיים מאשר מספר האנשים בכל ניו יורק רבתי! כדור הארץ מלא באורגניזמים מתפקדים; מיליארדי חיידקים ופטריות ונמלים ותולעי אדמה - צבאותיו של השי"ת, עובדים כולם יחד כדי לייצר מזון עבורנו.

המוציא בגד מן הארץ

מהאדמה צומח דשא, ודשא הוא הכל עבורנו - הפרות אוכלות דשא ומייצרות חלב. גבינה, חמאה, שמנת - כולן מגיעות מהעשב שהפרות אוכלות. וגם בשר! הפרות אוכלות עשב שהופך בגופם לעוד בשר, וכן לעוד עגלים. נמצא שהבשר ממנו אנחנו נהנים בצ'ולנט, מקורו בדשא ובאדמה. וזו רק דוגמה אחת - כל האוכל שאנו נהנים ממנו, כל ימי חיינו, מגיע מהאדמה.

אבל לא רק החסד שבמזון אותו אנו אוכלים מגיע מאדמתו של ה'; כל הבגדים שלנו מגיעים גם כן מהאדמה. החליפה שלך העשויה צמר, היא גם הגיעה מהאדמה, כי הצמר הגודל

על הכבשים מגיע מהעשב אותו הם אוכלים, שמקורו מהאדמה. הכותנה מגיעה מהאדמה. הפשתן מגיע מהאדמה. עניבת המשי שאתה עונד, גם היא מקורה מהאדמה, שכן תולעת המשי אינה יכולה לייצר משי אם לא תאכל עלי תות, שמקורם מהאדמה, ההופכים למשי בגופה של התולעת.

הימים, האוקיינוסים, האגמים, הנהרות, כולם מלאים בחדס הבורא! ראו אילו דגים שמנים ועסיסיים יוצאים מהמים! כמה ארוחות מזינות ניתן להפיק מהם! מאות טונות של דגים נשלים מהים מדי יום ביומו. אני ממליץ לכם לעצור פעם ולהביט בחלון הראווה של חנות דגים, ולא כדי לקנות משהו, אלא רק לראות במו עיניכם את חסדי הבורא. אה! איזה תענוג.

והנה טוב מאוד

וזו רק ההתחלה. עננים הם אושר! גשם הוא שמחה גדולה! אתה מסוגל לראות? ה' נתן לך שתי עיניים מתפקדות? אה, איזה תענוג הוא זה - לראות את הצבעים המרהיבים בעולם שמסביבנו - "גדלו וטובו מלא עולם!"

אני יודע שכאשר אני מדבר כך, הדברים אינם נקלטים בשכלנו, שכן הם נשמעים מוגזמים, אולם האמת תאמר שזו רק טיפה מן הים ממשמעותו של שם הוי"ה ברוך הוא. עולמנו מלא במיליוני צורות של חסדים שמרעיף עלינו הבורא יתברך, וגם אם נשב ונדבר על כך כל הלילה, לא נוכל לתאר אפילו שביר קטן מחסדי הבורא הממלאים את העולם.

ככל שמתבוננים יותר בדבר, מגיעים להכרה ש"עולם חֶסֶד יִבְנֶה" (תהילים פט, ג) - ה' בנה את עולמו כדי לעשות חסד. כל פרט ופרט בבריאה המתגלה לעינינו מצביע לכיוון אחד ויחיד: לא רק שיש בורא לעולם, שהיווה את הכל וממשיך להוותו בכל רגע ורגע, אלא שהבורא חפץ חסד הוא, אשר כוונתו היחידה היא להעניק אושר לבני האדם. השם הוי"ה מורה על מדת חסדו האינסופית שהוא מרעיף על העולם.

דומה אך שונה

וכעת אנחנו מגיעים לשאלה גדולה. משום שלאחר שקרא הקב"ה למשה וגילה לו את המדה הראשונה והעצומה ביותר מבין דרכיו, והיא, "הוי"ה, החפץ חסד" - קרא אחריה את מדתו השניה. ומהי המדה השניה? "ה" - אותו שם הוי"ה. ואל לנו לחשוב שזו רק חזרה על המדה הראשונה, כדי לתת לה דגש נוסף. שם "הוי"ה השני נמנה כמדה בפני עצמה, השניה מבין י"ג המדות.

חכמינו ז"ל (ר"ה יז, ב) עומדים על שאלה זו, כיצד יתכן ש"ה' ה'" נחשבים כשתי מדות נפרדות, הרי זו אותה המילה בדיוק. כיצד יכולה מילה אחת לשקף שתי מדות שונות של הנהגת ה' בעולם?

ועל כן מסבירה הגמרא את משמעותן של שתי המדות: "ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם". ביאור הדברים הוא, שישנם שתי הנהגות בהם "הוי"ה" - החפץ חסד, נוהג עם האדם בעולמו. אחת היא קודם שחטא ואחת היא לאחר שחטא, אבל כך או כך, הנהגת השי"ת עם האדם היא עם מדת "ה'", מדת החסד.

האם אתה חושב שהנהגת ה' משתנה לאחר שהאדם עשה צעד מוטעה? שכעת הוא כבר אינו בעל חסד אלא כועס ונוקם? לא ולא! הנהגתו יתברך לפני שנפלת היא אותה הנהגה כמו לאחר שנפלת; הוא לא השתנה כלל וכלל. הוא עדיין "הוי"ה", ה' של "עולם חסד יבנה", אלא שכעת הוא עוזר לך בדרך אחרת. ההטבה כעת מתבטאת באופן שונה מהאופן בו היא התבטאה קודם החטא.

אשת חיל מי ימצא

משל למה הדבר דומה, לאדם צעיר ובריא, שאשתו מכינה עבורו את מיטב המאכלים - בשרים, קוגלים, ולפעמים גם פרוסת עוגה טעימה להפליא. היא אשה טובה מאוד, אשה של חסד, ושלחנם הוא שלחן של חסד.

אולם עוברות השנים, ואדם זה קלקל חלילה את בריאותו על ידי אכילת כל מיני מרעין בישין, והרופא גוזר עליו לאכול רק מאכלים דלים. כעת הוא יושב על יד השלחן וממתין למטעמיה של רעייתו, אליהם היה רגיל כל השנים. אולם כאן נכונה לו אכזבה, כאשר אשתו מניחה בפניו לא יותר מכמה מציות בליווי כוס חלב. האיש פונה לאשתו בשאלה, "רעייתי, תמיד היית כל כך טובה אלי, תמיד הגשת בפני מאכלים כל כך טובים. מדוע כעת את נותנת לי רק מציות וחלב?"

והיא עונה לו, "אני עדיין אותה אישה נאמנה, אבל אתה כבר אינך יכול לאכול בשר ולחם שחור. זה יהרוס אותך! גופך אינו מסוגל לסבול את זה". אנו מבינים שזוהי אותה אשת חסד - היא לא השתנתה כלל וכלל, אלא **הוא** זה שהשתנה, וכעת היא מעניקה לו את הטוב ביותר עבורו במצבו החדש, לאחר החטא, בדיוק כפי שעשתה כל השנים, קודם החטא.

גן עדן של הטבה

הנהגת השי"ת אינה משתנה! כל עוצם מדת החסד הטמונה ב"הוי"ה" הראשון, נמצאת לא פחות מכך ב"הוי"ה" השני. הטבתו אינה מתמעטת כלל, אלא שלפעמים הדבר הטוב עבור האדם הם מציות עם חלב במקום קוגל.

ניקח לדוגמא את אדם הראשון. קודם החטא חי אדם הראשון בגן עדן. אה! גן עדן! בגן עדן ניתנו לאדם כל סוגי האושר האנושי; צמחו שם פירות מופלאים ויפים כל כך! היה זה כל כך מענג להסתכל עליהם, עד שרק לטייל בגן עדן היה מביא לאדם אושר ושמחה אינסופיים. כשאדם וחוה טיילו בגן עדן, הם נהנו מהמראות המרהיבים. וכאשר הם טעמו מהפירות

המופלאים, הרגישו שמחה עזה ביותר; הם לא היו זקוקים לשום "מוסיקת רקע" שתרגש אותם; טובו של העולם בעצמו ריגש אותם כל כך. הם שרו לקב"ה, וקיימו את המעלה הגדולה של "שירו לו זמרו לו". בכל דקה שעברה, הם קנו בנפשם עוד אמונה, עוד קרבת ה' ועוד אהבת ה'.

זו היתה מטרתו של גן עדן - להיות מקום בו יוכל האדם להצליח בתפקידו החשוב ביותר עלי אדמות: "וְהָאֱלֹקִים עֲשֶׂה שְׂיָרְאוּ מִלְּפָנָיו" (קהלת ג, יד). הקב"ה ברא את העולם הזה לתכלית אחת: שבני אדם יכירו בו. זוהי ההצלחה הגדולה ביותר עבורנו בעולם - לבא לידי הכרה בהש"ת. והאופן היעיל ביותר לגדול בהכרה בה היא ע"י השמחה. חסד הבורא יתברך שבא לידי ביטוי בגן עדן, נועד כדי לתת לאדם וחווה הזדמנות להשיג גדולה אינסופית, שכן בכך השמחה ניתן לקנות שלמות עליונה ביותר.

גירוש, לא עונש

זה היה סדר הבריאה קודם החטא - כך היו צריכים להראות חייהם של בני אדם, לפני שארעה הטעות הגדולה. אולם אדם וחווה מעדו, ונפלו מהזדמנות אדירה זו. מה היה החטא ומדוע הוא התרחש, זהו נושא הדרוש ביאור נרחב, ואין זה הנושא שלנו כעת, אולם הוא התרחש. ולאחריו, "וַיִּגְרֶשׂ אֶת הָאָדָם", הקב"ה גירש את האדם וגזר עליו, "בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם" ו"בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ". המציאות כעת השתנתה לחלוטין, ומעתה היא אינה תמיד סוגה בשושנים.

ונשאלת השאלה: מדוע גזר השי"ת גזירה כזו? אז יש החושבים שזה נועד רק כדי להעניש את האדם: "לא התנהגת כראוי, אז כעת תקבל על הראש". לא ולא! כעת אנו לומדים שגזרה זו גם היא הגיעה מכח "הוי"ה" - החפץ חסד, ממש כפי שהיה קודם לכן. אל לנו לאפשר לעיצבון ולקוץ ודרדר שבחיינו להקהות את ההבנה הזו בקרבנו, שה' שלאחר החטא נוהג עמנו במדת חסדו, באותה מדה ממש כפי שנהג עמנו קודם החטא, גם אם החסד כעת הוא שונה.

גזירת הגירוש מגן עדן היתה לטובתו של אדם. ה' לא סילק אותו כמנהל שמסלק תלמיד סורר מבית ספרו, אלא כיוון ושלח אותו למחלקה אחרת של חסד, מחלקה בה יוכל האדם להשיג הכרה בבורא ולהצליח בעבודת החיים, מקום שבו הוא ישיג תועלת מרובה יותר מאשר יוכל להשיג בגן עדן. בדיוק כפי שמוטל על האדם להשיג שלמות וגדולה מכח השמחה, כך יש גם זמנים שבהם הקב"ה מביא קשיים וייסורים על האדם.

וישמך ישורון

לאחר החטא, המקום הראשון כבר אינו טוב עבורך. הטבע האנושי הוא, שכאשר מורעף עליו טוב ללא גבול, הדבר גורם לו לשכוח מה'. הדבר דומה לעשיר המביט בהנאה מחלון דירת

הפאר שלו, המשקיף אל עבר סניף הבנק המפואר, שם שוכנת לה כספת מלאה בחפצי הערך שלו. במצב כזה, קשה לו מאוד להרים את עיניו אל השמים ולחשוב על דבר מרומם יותר מזה.

העני לעומתו, אינו מסוגל לראות דבר מחלון ביתו, מכיון שהחלון חסום על ידי בתי שיכונים האחרים; הוא אינו רואה שום דבר סביבו מלבד עוני, ואין לו על מה לסמוך, אז קל לו לחשוב על השי"ת.

ולפיכך אנו מבינים כי "ה'" השני, כאשר החיים כבר אינם סוגים במושגים, הוא גם כן חסד גדול. לפעמים הקשיים והצרות הם הדבר הטוב ביותר עבור האדם. בכוחם של הקשיים להביא את האדם לעליה מיוחדת, וזהו חסד והטבה, כי כאשר האדם מגיב נכון לצרות הפוקדות אותו, ומנצל אותם כדי להצליח בעולם הזה, הוא נושא חן וחסד בעיני בוראו - ואין לך טובה גדולה יותר מאשר נשיאות חן בעיני ה'.

גן עדן בעולם הזה

לפני שנמשיך הלאה ללמוד את הנושא הזה, כיצד להצליח בזמנים של קושי, עלינו לעמוד על נקודה חשובה ביותר, והיא, שהקב"ה אף פעם אינו מרפה לגמרי את הנהגתו במדת "ה" הראשונה. זה נכון שלכולנו יש קשיים בחיים - אף אחד אינו נחלץ מזה - אולם עלינו לזכור תמיד שגם בעולם הזה קיים אושר אינסופי.

האיש החכם עושה שימוש באושר הזה ככל האפשר. זהו שמלמד אותנו קהלת (ז, יד), "בְּיָוֶם טוֹבָה הֵיכָּה בְּטוֹב". מה הפירוש "היה בטוב"? הרי אם היום הוא יום טוב, כמובן שהכל טוב. האם זה לא דבר מובן מאליו?

התשובה היא לא; "הֵיכָה בטוב" פירושו שעליך לנצל את היום הטוב הזה. זה אומר שכאשר אתה הולך ברחוב ונהנה ממזג אוויר נעים, אל תבזבז את מחשבותיך במחשבה אודות נהג האוטובוס שצעק עליך. "בְּיָוֶם טוֹבָה הֵיכָה בְּטוֹב" - היום הוא יום טוב, אז תהיה במצב רוח טוב, ותודה לה' על היום הטוב הזה. אה! מתיקותה של השמש הזורחת על פני ומחממת אותי. משב הרוח המרענן הנושב על פני! אל תוותר על ההזדמנות הזו לשאוב אושר ממעמקי נפשך.

אתה מרגיש טוב? הגוף שלך מתפקד בצורה חלקה פחות או יותר? שים לב שלא להרפות מהיום הזה! יש לך ימים טובים בחיים, לא? אם מישהו יעצור אותך וישאל, "ר' פלוני, האם כואב לך הראש?" לא. "כואבות לך העיניים?" לא. "כואבות לך השיניים?" לא. "כואב לך הגרון?" לא. "כואבות לך האוזניים?" לא. "כואבת לך הבטן?" לא. "שום דבר לא כואב?" לא.

אנחנו אוהבים את ה'!

אז מדוע פניך עגומות כל כך? תחייך! אם אתה יושב כאן עכשיו - אתה חי, אתה נושם - זהו כבר אושר גדול. בואו נגיד כולנו יחד, "אנחנו אוהבים אותך ה' בכל לבנו!" אל תתביישו להגיד

את זה בקול! אם תרצו, תוכלו לחזור על זה גם מחר במהלך היום. פנו אל ה' ואמרו לו: "אני אוהב אותך ה'!"

לכן מלמד אותנו שלמה המלך שביום טוב, עלינו להיות במצב רוח טוב. "אנא ממך", מבקש שלמה המלך, "אל תהיה טיפש. אל תהיה שוטה ותבזבז את חייך". זהו לקח חשוב ביותר אותו אנו למדים כאן. במדה מסוימת, אנחנו עדיין נמצאים בגן עדן - כאן ועכשיו, והקב"ה נותן לנו את זה עבור מטרה מסוימת: כדי שנתעורר ונודה לו. אם אתה מסוגל לעשות כך, זוהי ההצלחה הגדולה ביותר - על ידי הערכת חסדי ה' ועל ידי אהבת ה' אתה מתקרב אליו יותר ויותר, באופן היותר מתקבל, בהנהגה של ה' קודם החטא".

יתירה מזאת, אתה מחזק את עצמך ב"ויטמינים" של אושר שיתנו לך כח להצליח כאשר מגיעות תקופות של ה' לאחר החטא. אדם המכין את עצמו בימים שבהם הדברים הולכים בקלות, אם ביום טובה הוא בטוב, אז כאשר מגיעה הנפילה, הוא מסוגל יותר להצליח. זוהי עצתו הגדולה של החכם מכל אדם. בְּיוֹם טוֹבָה הִיָּה בְטוֹב - התכונן, ואסוף לעצמך ביטחון ואושר לעתיד.

לראות את הטוב

הן אמנם, אין זה משנה כמה האדם הכין את עצמו בימי הטובה, גם אם הוא השכיל לאסוף בשכלו אושר רב מכל חסדי הבורא יתברך, אנו מבינים שאין אדם שחי כל ימיו אך ורק עם המדה של ה' קודם החטא. אף אחד אינו מושלם ולכן לא תמיד הענינים יתנהלו בצורה חלקה כל כך. לכל אחד ואחד יהיו גם יהיו מהמורות בדרך - מהמורות קטנות ומהמורות גדולות. ובכל זאת, עלינו להבין שהטרגדיה האמיתית, המהמורה הגדולה ביותר היא, כאשר האדם נכשל בכך שהוא אינו מנצל את ההזדמנויות שהנהגת ה' שאחר החטא פותחת בפניו.

עלינו לדעת שכל מאורע הפוקד את האדם הוא רצון ה'. אף אחד אינו נעשה חולה בטעות, ולאף אחד אין קשיים מבלי שכך נגזר עליו. וכאשר הקב"ה גוזר גזירה כזו, חוזרים אנו אל העיקרון הבסיסי של ה' ה' - בין אם זה ה' קודם החטא, ובין אם זה ה' לאחר החטא, הגזירה הזו היא תמיד לטובת האדם. "כָּל אֲרָחוֹת ה' חֶסֶד וְאֶמֶת" (תהלים כה, י). כל פירושו כל! הכל, ללא יוצא מן הכלל, הוא חסד.

שיראו מלפניו

למעשה זו שאלה שכל אדם חושב שואל את עצמו במוקדם או במאוחר, שכן דברים קורים ל"ע". ניקח לדוגמא אדם מצליח, שביום בהיר אחד הוא מוצא את עצמו מאושפז בבית החולים, ללא כל התראה מוקדמת. הוא שוכב על מיטת חוליו וחושב לעצמו, "למה זה קרה לי? הרי הייתי יהודי טוב, פחות או יותר. הכל הלך אצלי חלק. ה' היה כל כך טוב אלי עד עכשיו. מדוע ה' עשה את זה?"

והתשובה היא כך: ישנו חסד, שהוא חשוב וגדול יותר מכל החסדים בעולם - חשוב יותר מבריות איתנה, חשוב יותר מפרנסה ושלווה בית. וזהו החסד הנקרא יראת ה'! יראת ה' - להכיר במציאות הבורא - זהו הדבר החשוב ביותר בחיים.

אני מבין שהדברים הללו נשמעים מוזרים באוזניהם של אלו החיים חיים של חומרנות, אולם זהו יסוד בסיסי שאנחנו חייבים להכניס אל תוך ראשינו: אנחנו כאן כדי להשיג הכרה בה' - זוהי הצלחתך הגדולה ביותר בעולם הזה. ורק משום כך, הקב"ה מתמרן תמיד את מאורעות חייו של האדם כך, שלעולם תהיה לו ההזדמנות להשיג תכלית זו שלשמה נוצר.

לזכור את אבא

משל למה הדבר דומה (עי' רש"י שמות יז, ח), לאדם הנושא את בנו על כתפו. הבן שמח כל כך, ו"מרגיש בעננים"; הכל הולך טוב, והוא שוכח מאביו - הוא חושב שהוא זה שעומד תמיד וגבוה. אז מרוב התרגשות ושמחה, הוא מתחיל לבעוט ברגליו, והמטרה לבעיטותיו היא לא אחר מאשר חזהו של אביו.

האב רואה שבנו כבר אינו מודע אליו. הוא אינו זוכר את קיומו, מרוב שהוא "בעננים". האב רואה כלב מתקרב, ומחליט להניח את בנו ליד הכלב. "אבא, תציל אותי!" קורא לפתע הילד. "אה", אומר האב, "אז כעת אני אבא!"

לכן, כאשר אדם חווה ח"ו איזה קושי בחייו, כל צרה שלא תהיה, יש לו לדעת שהקב"ה מסייע לו כעת לזכור אותו. נצל את ההזדמנות! כואבת לך השן? עליך להודות לקב"ה על כאב זה, משום שהכאב שובר את המחיצות בינך בין אביך שבשמים.

שיניים בריאות

אם היית חכם, היית מנצל את המדה של ה' קודם החטא, היית שמח ומאושר בשיניך הבריאות, ומודה לה' עליהם בכל עת. אתה מסוגל ללעוס? לנגוס בתפוח? תודה לה' על כך!

אבל תחת זאת מה קורה? אינך זוכר אפילו שיש לך בכלל שיניים - אתה מסוגל להסתובב במשך חדשים רבים מבלי להעריך את האושר שבשיניים - שביכולת לנגוס וללעוס. מתי זוכרים את חסד הבורא המתבטא בשיניים? רק כאשר הוא שולח לך תזכורת באמצע הלילה. "אוי ה'! הצל אותי! השן! השן!"

כעת אתה כבר זוכר את השיניים אותם נותן לך השי"ת במתנה מדי יום. כשמייעה עת צרה, לפתע נזכרים באבא. בדרך לרופא השיניים, אתה מתפלל לה' שהרופא יצליח למצוא מזור לכאבך. גם כשהוא קודח בשן, עליך להתפלל שידו לא תחליק. אתם יודעים שלפעמים קורה שידו של הרופא מחליקה והמקדחה פוגעת בשן הסמוכה. הרופא ישתוק ולא יאמר דבר, אולם כעבור מספר חדשים, תצטרך לשוב אליו כדי לסתום את השן שנפגעה.

אז כאשר אתה זקוק לעזרתו של רופא השיניים, אתה מתפלל לה' ומבקש, "ריבונו של עולם, יהי רצון מלפניך שתצליח את דרכו של רופא השיניים, בכל מה שהוא צריך לעשות למעני". אה! איזה כאב שיניים נפלא! זוהי הזדמנות אדירה לשבור את המחיצה המבדילה בינך לבין הקב"ה.

וכעת יש בידינו תשובה לשאלה עתיקת-היומין, מדוע דברים "רעים" קורים לצדיקים: משום שלמען האמת הדברים הללו אינם רעים כלל וכלל, אלא הם סוג אחר של טוב. זו מציה דלילה במקום קוגל עסיסי, אולם זה בדיוק מה שטוב עבורך עכשיו.

ביקור חולים

מצוה גדולה היא לבקר חולים. כאשר מבקרים את החולה, בודקים כיצד ניתן לעזור לו. אולי הוא זקוק לכמה מילות עידוד, או שמא זקוק הוא לעזרה טכנית. אם הוא מאושפז בבית החולים, תוכל להביא לו אוכל כשר. תהיה העזרה אשר תהיה, זוהי מצוה חשובה ביותר.

אולם נניח שכאשר אתה מגיע לבקר את החולה, אתה מוצא אותו שוכב על מזרן או אלונקה המונחים על הרצפה - זה קורה לפעמים. במקרה כזה, אומרת הגמרא (שבת יב, ב, וכן נפסק להלכה בשו"ע יו"ד סי' של"ה ס"ג), שאסור לך לשבת על כסא. אם אתה חפץ לשבת לצידו, עליך לשבת על הרצפה. ומה הסיבה לכך? משום ששכינה למעלה מראשותיו של חולה. השכינה נמצאת ממש כאן לידך, מעל לראשו, אז כיצד תוכל לשבת גבוה יותר מן השכינה?

נתבונן נא - איזו אמירה מדהימה! מדוע צריכה השכינה לבוא ולשכון ליד אדם חולה? האם הוא כזה צדיק גדול? הוא יהודי רגיל. מה הוא כבר עשה? בסך הכל הוא נהיה חולה, זה הכל.

את דכא ושפל רוח

התשובה היא כזאת: כאשר טוב לו לאדם והכל הולך כשורה, הוא עלול להגיע לידי (דברים לב, טו) "שְׁמִנַת עֲבִית" - הוא נעשה גאוותן, ואז "יִיטֹשׁ אֶלּוֹךְ עֲשֹׂהוּ" - הוא עוזב את השי"ת. הקב"ה נמצא כעת רחוק מדעתו. ואם הקב"ה רחוק ממך, אז לא משנה כמה בריא ומוצלח אתה, לא משנה כמה הכל מתנהל אצלך בצורה חלקה, אתה כישלון.

לעומת זאת, אדם שבור ורצוץ - זה כבר סיפור אחר לגמרי. אדם זה השוכב על האלונקה, הוא אדם שבור. היוהרה, הגאווה, שכמעט כל אחד סובל ממנה, נמחקה ממוחו! ואז אומר ה': "זה האיש שאני מחפש!" והוא יורד קרוב אליו.

האיש הזה הופך כעת לאהוב על ידי ה', וכמו שמעיד הפסוק, "וְאֵת דְּכָא וְשֹׁפֵל רוּחַ" (ישעיה נז, טו). השכינה שורה על האדם השבור, על מי שהוא שפל רוח. מדוע? כי ה' אוהב אנשים שאינם גאים; הם אלו שזוכרים אותו.

מחלה פתאומית

מטעם זה אמרו חז"ל (ברכות נד, א), "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". כשאדם חולה, זוהי הצלחתו הגדולה ביותר בעולם הזה. ככה עלינו להבין מאורע זה. לפעמים מחלה קשה יכולה להציל את אדם! וכבר ראיתי את זה קורה בחיים.

הכרתי בחור צעיר שעבד במשרד מסוים. ליהודי זה לא היה שום קשר לתורה ולמצוות. הוא היה יושב במשרדו וחושב כיצד יבלה - זה מה שהיה חשוב לו בחיים. ואז, יום אחד הוא התעלף לפתע פתאום. הוא הובהל בדחיפות לבית החולים, ובאופן מפתיע ביותר, הובחן כמי שסובל משחפת. האמינו לי, הוא מעולם לא חלם על דבר כזה. כעת הוא היה חייב לעזוב את הבית לחודשים ארוכים כדי לשהות בסנטורים.

במשך חדשים על גבי חדשים הוא היה שוכב במרפסת בית החולים וחושב. כעת אין הנאות, אז יש זמן לחשוב. לאחר תקופה זו, כאשר נרפא גופו, זכה הבחור שלנו להתרפא גם מבחינה רוחנית. הוא שב לבית עם החלטה לשנות את חייו. במקום לכלות את חייו בהנאות שווא ובבילויים ריקים, הוא נכנס ללמוד בישיבה. הוא ישב ולמד, עלה ונתעלה בתורה ובעבודת ה', הקים בית של תורה, ואף כיהן כרב של קהילה חשובה במשך שנים רבות.

נחשוב נא, כאשר יהודי זה הסתכל אחורה על היום ההוא, אותו יום שחור בחייו כשהתעלף במשרדו, אלמלא הבין את החסד של "ה' שלאחר החטא", האירוע הזה היה נשאר אצלו כחויה בלתי נעימה בעליל, והוא היה ממשיך להתלונן כל חייו: "למה זה קרה לי? כזה דבר איום ונורא!" אולם למעשה, המכה הזו שקיבל היה הדבר הטוב ביותר שקרה לו אי פעם, וכאשר יגיע לעולם הבא, אין ספק שהוא יאמר לקב"ה, "ה', אני מודה לך על כל הדברים הטובים, אבל על השחפת יותר מכל!"

יסורין ממרקין

גם אדם הסובל יסורים גדולים, בגופו ובממונו, והוא מרגיש שהקרע נשמט מתחת רגליו ועולמו חרב עליו; כל מה שבנה וטיפח בחייו - משפחתו, עסקיו, שמו הטוב - קורס לנגד עיניו; אל לו ליפול ליאוש ח"ו ולנקוט בצעדים חמורים ובלתי הפיכים ח"ו. להיפך, עליו לחשוב, "הלוואי שאזכה להמשיך את חיי כך, כי כל יום שאני חי אני מכפר על חטאי. אני זוכה לשלמות כה גדולה של מדת הענווה, הישגים שלא הצלחתי להגיע אליהם כל חיי. להיפך, אני רוצה לחיות עוד ועוד, כי ככל שאני חי יותר, גם בנסיבות האלה, אני מתעלה ומשתפר יותר ויותר."

כל מה שקורה לנו בחיינו, גם אם לפי שעה אנחנו מאוכזבים, עלינו לדעת שהוא נועד למטרה חשובה ביותר. "יסורין ממרקין" אומרים חז"ל (ברכות ה, א, יומא פו, א) - הסבל מטרה את מדותיו של האדם. אמנם אנחנו לא מחפשים את זה, אבל הקב"ה יודע מה טוב לנו. היסורים כולם מכפרים על חטאיו של האדם, והוא יזכה להיכנס לעולם הבא כשהוא נקי וטהור מעוונות. הסבל הוא הישג גדול; המכות הקשות של החיים הן באמת הברכות של החיים.

סוד החיים

יהודי הזוכה להבין את היסוד הזה עליו דיברנו, מכיר כבר מקצת מדרכי ה', וכעת הוא מוכן לחיים - הוא מוכן לזמנים הטובים מחד ולמכות הקשות מאידך, כי הוא מבין חלק מהסוד של ה' ה"ה" אותו גילה השי"ת למשה רבינו בהר סיני.

הוא יודע שהנהגת השי"ת לעולם אינו משתנה. חסדו הגדול, שנמצא שם כדי לעזור לך להצליח בעולם הזה, נמצא שם תמיד. ההבדל היחיד הוא, באיזו צורה החסד ניתן לנו. לפני החטא, החסד מתבטא בפירות יפים בגן עדן. הולכים אנו במורד השדרה, מתחת לצילם של עצי הפרי המרהיבים, ולבנו גואה משמחה ואושר; זו צורה אחת של חסד ה'. אולם לפעמים יש גם עצב, וזהו מין אחר של חסד והטבה, אבל גם זהו טוב. אדם ידע האדם כיצד להשיג שלמות, הן בזמנים הטובים והן בתקופות הקשות, הוא זה שיזכה לאושר האמיתי והנצחי בעולם הבא.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

לנצל את שתי הנהגות החסד

חיינו מלאים בשתי מדות החסד של ה' יתברך, בהם הוא נוהג עם בריותיו. בלי נדר, בכל יום בשבוע הקרוב, אקדיש זמן כדי להכיר בשתי בחינות החסד הללו בחיי, ואנצל אותם לתכלית עבורן הן מיועדות. אודה לה' על חסדיו המשמחים, ואנצל את ה"מהמורות שבדרך" כדי לקרוא אליו שיושיעני.

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

רצה ה' אלקינו בעמך ישראל ובתפילתם - ברכה זו מתחלת ברצון ומסיימת בשכינה, והוא כי יש מדרגות ברצון ה', ולפי חזקת הרצון כן תהיה השראת השכינה.

אמר כאן רצון ג' פעמים, כי זוהי כוונת תפילה זו. מתחלה היתה הברכה על קבלת עבודת הקרבנות שיהיו לרצון לפניו, כמו שמצינו פעמים רבות ענין הרצון בענין עבודת המקדש, ועיקר כוונת בני ישראל בכל עבודתם הוא למצוא רצון בעיני ה'. השמחה הגדולה לישראל היא כשעושים רצון ה', וזהו מבוקשם, לזכות ברצונו, דהיינו לשמחה של חיי הנצח לעולם הבא. [רצה משורש רוץ שמי שיש לו רצון גדול לדבר הוא רץ כנגדו, או לכל הפחות משתוקק לרוץ כנגדו].

אמר **רצה** ולא כוון לקבלת תפילתנו, שזה נאמר בברכה הקודמת, אלא לאהבה וחפץ, שתשרה שכינתך. דהיינו בשביל שאנו מראים רצונו העז בעבודתך, כמו שנאמר (שיר השירים א, ד) משכני, אחר כך נרוצה - במה שאנו מתפללים אליך באהבה ורצים לבית התפילה שלש פעמים ביום, בבית אלקינו נהלך ברגש (תהלים נה, טו) ומבקשים קרבתך והשראת שכינתך, בשביל זה רצה אתה בנו, ותשרה שכינתך עלינו. ועוד, כי הלא ראויים אנו בעצם לרצונך, כי אנחנו עמך ישראל שהבטחת לאבותינו על אהבתך אלינו, וכן אנו הם שעובדים אותך ומחזיקים בתורתך. מבקשים אנו גם שתצא בתפילתם של ישראל, שהיא במקום עבודת המקדש, ותשרה את שכינתך ברצונך בתפילתנו.

ותפילתם באהבה תקבל ברצון - כלומר מדה כנגד מדה, אלא שלא יאה לומר על העבדים שיש להם רצון לאדונייהם אלא אמר אהבה. מפני שישראל אוהבים את התפילה - אהבתי כי ישמע ה' את קולי (תהלים קטז, א) - כי בזה עובדים את ה', יתעורר הרצון ממעל. ואין הכוונה בתיבת תקבל על קבלת הבקשה לעשותה, כי זהו מענין הברכה הקודמת, אלא כאן מדבר על קבלת העבודה שבתפילה.

ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך - אנו מבקשים שכל העבודה שלנו שנעבוד מכאן והלאה תמיד כל הימים תהיה בסיעתא דשמיא, בלי מגרעת מצד כוונת העובדים, ובלי מגרעת מצד איכות העבודה, באופן שממנו תצא עבודה שלמה המעוררת רצונו של המקום ברוך הוא, והוא יתברך יעזרנו לזה.

ואף שאנו פטורים מעבודת הקרבנות, כי אונס רחמנא פטריה (ב"ק כח, ב), אבל איננו פטורים מהחיוב להשתוקק לעשות העבודה, ולכן מחויבים אנו להתפלל והשב את העבודה.

"הנה ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו יתברך, ויתאוו לגאולה, לפי שבה יהיה עילוי לכבוד שמו יתברך וכו'. ואם יאמר אדם, מי אני ומה אני ספון שאתפלל על הגלות ועל ירושלים, המפני תפילתי יכנסו הגליות ותצמח הישועה? תשובתו בצדו כאותה ששנינו (סנהדרין לז, א) לפיכך נברא אדם יחידי כדי שכל אחד יאמר, בשבילי נברא העולם. וכבר נחת רוח הוא לפניו יתברך, שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם והקדוש ברוך הוא שמח בזה" (מסילת ישרים פי"ט).

ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון - זו היא תכלית כל עבודתנו, להתקרב אליו כל כך עד שנוכל לזכות להרגיש קרבתו, כי זה כל אשרנו וחפצנו.

שאל איך ויגדך זקניך ויאמרו לך

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

כמה זמן נוסף צריך להקדיש אברך צעיר לרעייתו בשנה הראשונה לנישואיהם?

תשובה:

שום זמן נוסף. אסביר את דברי. התורה הקדושה פטרה את האדם מלצאת מביתו ולשרת בצבא בשנה הראשונה, אולם אין זה אומר שהוא יושב בבית ומדבר עם אשתו. הוא בבית, אבל הוא חורש את השדה, מטפל בצאן ובבקר, הוא עובד, אלא שהוא בבית.

כך גם אברך כולל. בשנה הראשונה, אם הוא רוצה, בערב הוא יכול לשבת וללמוד בבית, אבל הוא חייב ללמוד. וזה לא אומר שהוא חייב ללמוד בבית - הוא יכול ללמוד גם בבית המדרש, אבל הוא יכול ללמוד בבית אם הוא חפץ בכך. אבל זה לא אומר שהוא יושב ומדבר עם אשתו. הוא לא אמור לבזבז את חייו. וגם היא לא אמורה לבזבז את חייו.

האדם צריך לעשות מה שהוא צריך לעשות, אלא שעליו להתחשב במדה מסוימת באשתו הטרייה. אז "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת" (דברים כד, ה). הוא לא הולך לצבא, אבל בבית הוא עסוק בעסקיו. הוא לא יושב ומדבר עם אשתו כל הזמן - "אל תרבה שיחה עם האשה". גם האשה הטובה ביותר, אם תדבר איתה יותר מדי, אתה תתחיל לספר לה על הפגמים שלך והיא תמצא דרכים ואמצעים לבקר אותך. אתה תספר לה את הפגמים שלך, את החולשות שלך, והיא תנצל את זה נגדך. כל מה שתגיד ישמש נגדך. אז ככל שאתה אומר פחות, אתה במצב טוב יותר. הדבר נכון גם לגבי האשה. ככל שהיא תגיד לבעלה פחות, כך תמצא חן בעיניו יותר.

מדור זה נתרם לע"נ:

להנצחות: 076-599-4020